

बेसबॉल आणि आम्ही

लेखक: केन मॉचिझुकी; चित्रे: डॉम ली; मराठी अनुवाद: सुशील मेन्सन

Baseball Saved Us

Written by **Ken Mochizuki**
Illustrated by **Dom Lee**

लेखकाची टीप

1942 साली अमेरिका आणि जपान यांच्यात युद्ध सुरु झाले. त्यावेळी अमेरिकी सैन्याने अमेरिकेतील सर्व जपानी वंशाच्या लोकांना पश्चिम किनाऱ्यावरून स्थलांतरित केले. 1945 सालापर्यंत त्यांना अमेरिकेच्या वाळवंटी भागात ठेवण्यात आले. या लोकांमधील कुणीतरी एखादी व्यक्ती जपान सरकारशी एकनिष्ठ असू शकेल, अशी भीतीयुक्त शंका अमेरिकी सरकारला वाटत होती. पण ती व्यक्ती कोण, हे माहित नसल्यामुळे अमेरिकी सरकारने सगळ्यांनाच नजरकैदेत ठेवले. जपानमधून आलेले हे लोक, त्यांची मुले हे सर्व खरंतर तेव्हा अमेरिकेचे नागरिक बनले होते. दुसऱ्या महायुद्धात त्यांनी अमेरिकेच्या विरुद्ध कारवाया केल्याची नोंद सरकार दरबारी नव्हती. 1988 साली अमेरिकी सरकारने आपले हे कृत्य मोठी चूक होती, हे कबूल केले.

माझे वडील शिबिराबाहेर दूरवर पसरलेल्या त्या वाळवंटाकडे बघत काही विचार करत होते. त्यांनी लगेच तिथे एक बेसबॉल मैदान बनवायचा निर्णय घेतला.

त्यांच्या मते, शिबिरातील लोकांना विरंगुळा म्हणून काहीतरी असायला हवं होतं. आम्ही काही इथे उन्हाळी शिबिरात करतो तशी मजा करायला आलो नव्हतो. आम्ही वाळवंटात होतो आणि आमच्या शिबिराभोवती लोखंडी तारांचं कुंपण होतं. आमच्यावर बंदुकधारी सैनिकांचा पहारा होता. मनोऱ्यावर उभा असलेला एक सैनिक सतत आमच्यावर बारीक नजर रोखून उभा असे.

वडील त्या शुष्क, भेगा पडलेल्या जमिनीवर चालू लागले. “आपल्याला इथे का आणलंय?” मी त्यांना विचारलं.

“कारण अमेरिका आणि जपान यांच्यात युद्ध सुरू झालंय आणि अमेरिकी सरकारचा जपानी लोकांवर विश्वास नाही. पण आपल्याला असं नजरकैदेत ठेवणं, हा अन्याय आहे. कारण जपानी वंशाचे असलो तरी आता आपण अमेरिकी नागरिक आहोत.” मग त्यांनी धुळीत काही खूण केली, बेसबॉल मैदानासाठी.

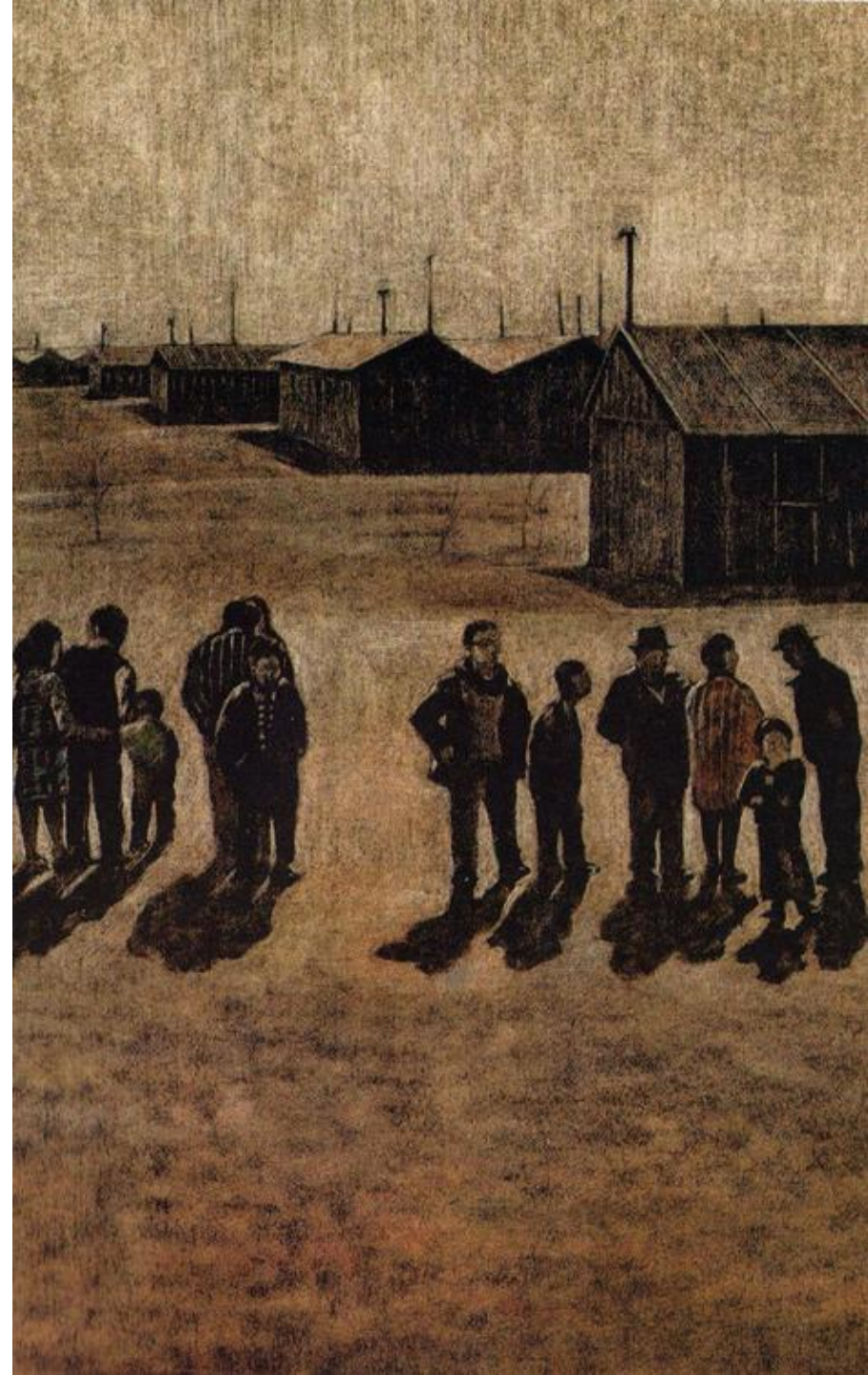
मला शाळेचे दिवस आठवतायत. मी सगळ्या मुलांमध्ये लहानखुरा आणि दुबळा होतो. एखाद्या खेळाचा संघ बनवताना माझी निवड सगळ्यात शेवटी करत. काही महिन्यांपूर्वी, परिस्थिती आणखी गंभीर झाली. मुलं मला चिडवू लागली. त्यांनी माझ्याशी बोलणं टाकून दिलं. मी कधी कुणाशी वाईट वागलो नव्हतो. त्यावेळी रेडिओवर सतत *पर्ल हार्बर* नावाच्या ठिकाणाबद्दल बातम्या येऊ लागल्या होत्या.

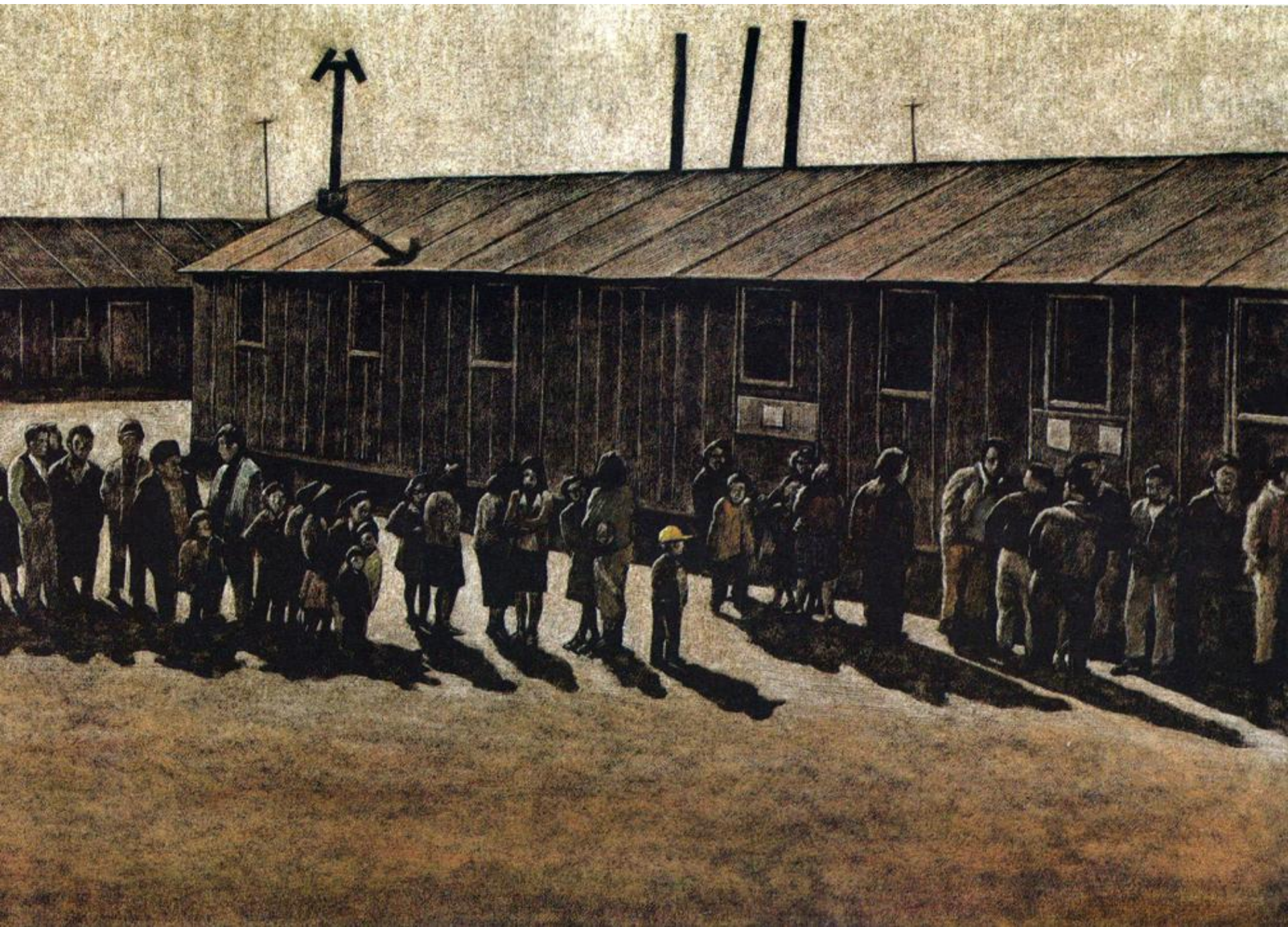
एकदा आई-बाबा मला शाळेतून न्यायला आले. आई सारखी रडत होती. कारण आम्हाला आमचं राहातं घर लगेच सोडावं लागणार होतं. घरातल्या साऱ्या गरजेच्या वस्तुसुद्धा आम्हाला फेकून द्याव्या लागणार होत्या. एक बस आम्हाला कुठेतरी दूर घेऊन गेली. काही काळ आम्ही घोड्यांच्या तबेल्यात राहिलो. इथल्या शिबिरात येण्यापूर्वी आम्ही तिथेच राहात होतो.

शिविरातलं वातावरण घरासारखं नव्हतं. तिथे दिवसा कडक ऊन आणि रात्री कडाक्याची थंडी पडे. दिवसभर धुळीची वादळं येत आणि त्यात सारं काही दिसेनासं होई. सगळ्या वस्तू धूळीने माखल्या जात. काहीवेळा बाहेर बाथरूमच्या किंवा जेवण्याच्या रांगेत उभे राहीलो की वादळं आमच्यावर आक्रमण करत. जुन्या घरी आंघोळीसाठी स्वतंत्र बाथरूम होते. पण इथे सगळ्यांसोबत एकाच बाथरूममध्ये आंघोळ उरकावी लागे.

शिविरात आम्हाला सगळ्यांसोबत एकत्र जेवावे लागे. पण माझा मोठा भाऊ टेडी, त्याच्या मित्रांसोबत जेवत असे. आम्ही सगळ्यांसोबत एकत्र एका बराकीत राहात होतो. ती जागा खूप लहान होती. त्यात भिंतीसुद्धा नव्हत्या. रात्री लहान मुलांच्या रडण्यामुळे आमची झोप सतत मोडत असे.

जुन्या घरात मोठी माणसं काही ना काही कामात व्यस्त असत. पण शिबिरात त्यांना फक्त उठ-बस करायचं काम उरलं होतं. एकदा बाबांनी टेडीला एक ग्लास पाणी आणायला सांगितलं.

“तुमचं तुम्हीच घ्या,” टेडी म्हणाला.

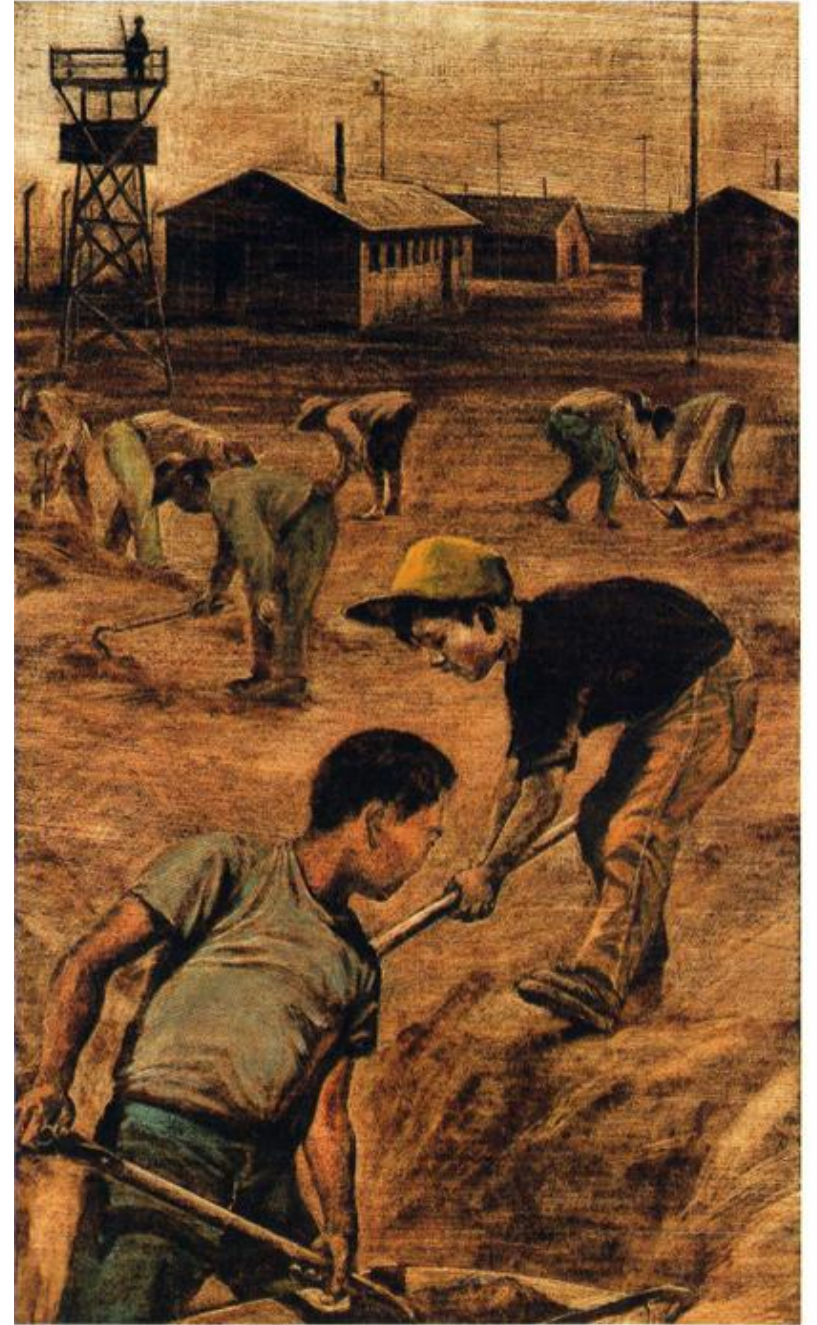
“काय म्हणालास?” वडील रागावून म्हणाले. काही वयस्कर लोकांनी टेडीला फटकारलं.

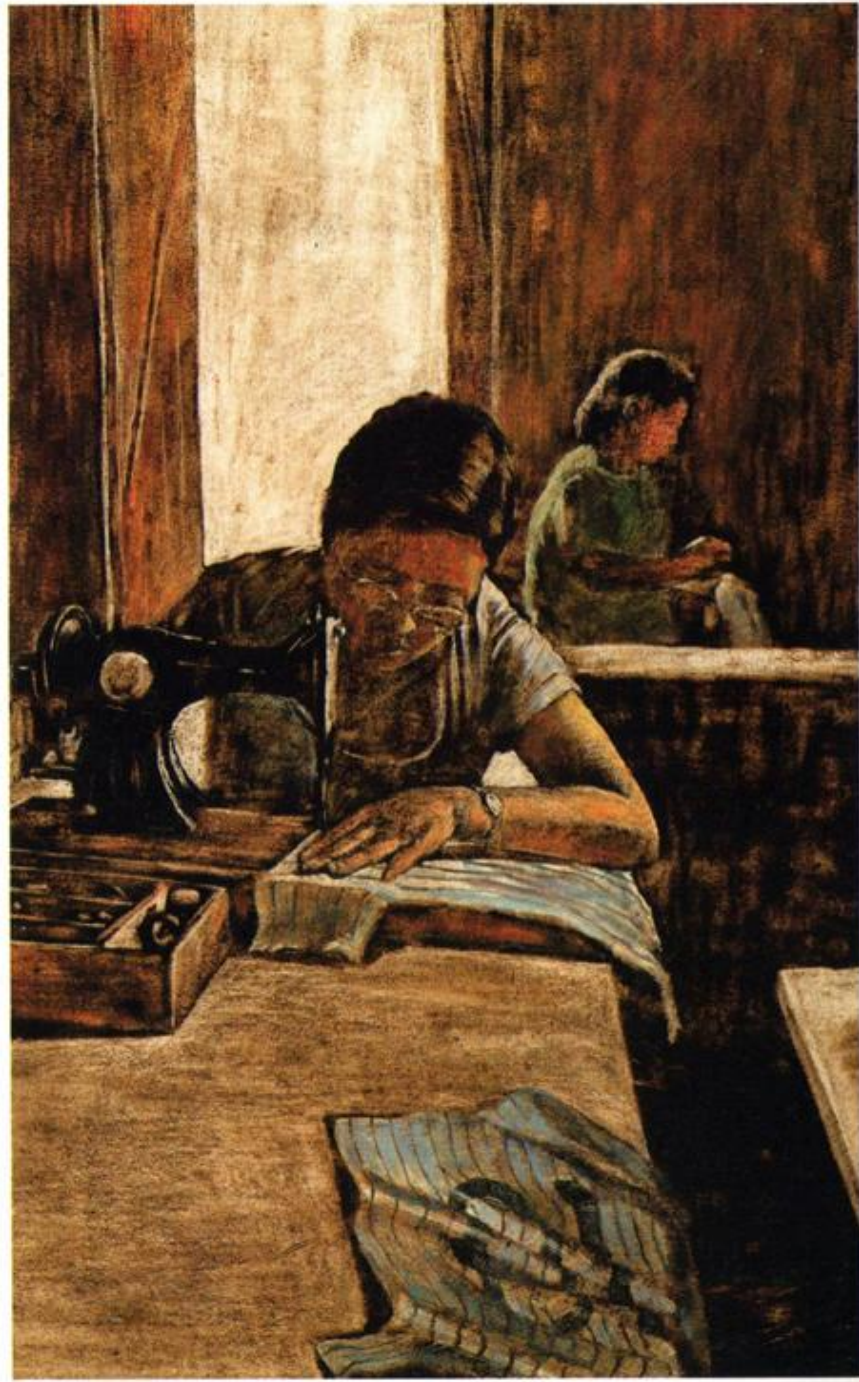
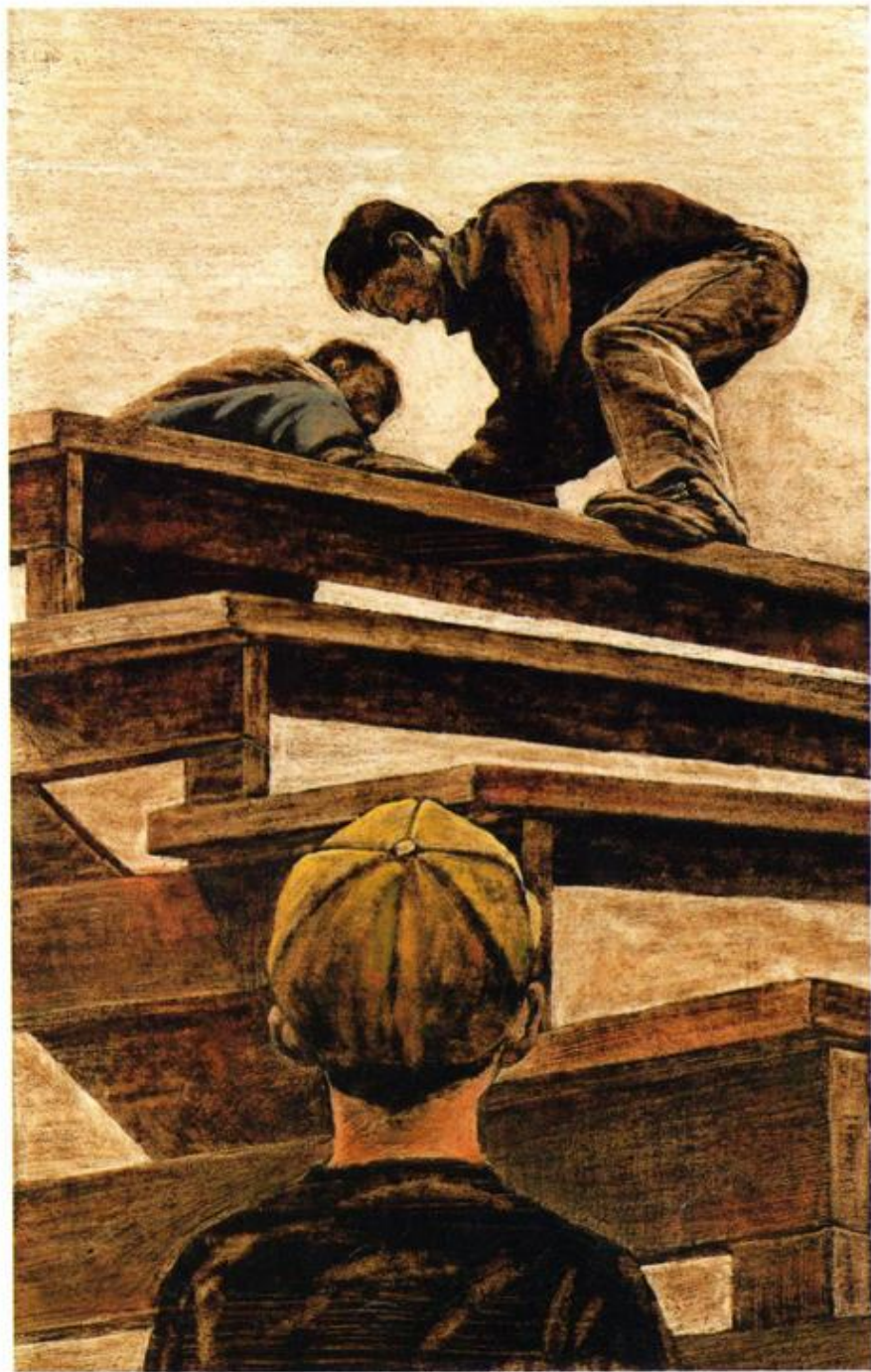
“आपल्या वडिलाशी असं बोलायला तुला शरम कशी वाटत नाही!” त्यातला एकजण टेडीवर ओरडला.

खोक्यावर बसलेला टेडी उठला. खोक्याला लाथ मारून तो निघून गेला. यापूर्वी टेडी कधी बाबांशी असं वागल्याचं मला आठवत नाही.

या घटनेनंतर, मुलांना खेळायला बेसबॉलचं मैदान असावं, असं बाबांना प्रकर्षाने वाटू लागलं. मग आम्ही फावडे आणले आणि आमच्या बराकीजवळच्या जागेत असलेली झुडपं साफ करू लागलो. मनोऱ्यावर उभा असलेला सैनिक आम्ही काय करतोय, याकडे बारीक लक्ष ठेवून होता. काळी वेळाने आणखी काही लोक आणि त्यांची मुलं आली आणि आम्हाला मदत करू लागली.

बेसबॉल खेळण्यासाठी आमच्याकडे काही साहित्य नव्हतं. पण लोकांनी त्याचीही जुळवाजुळव केली. त्यांनी सिंचनाचं पाणी एका अरुंद चरातून आमच्या मैदानापर्यंत आणलं. पाण्यामुळे तिथली धूळ खाली बसली आणि जमीन कठीण झाली. मैदानाच्या सीमारेषेसाठी एखादी खूण असावी, असं एकही झाडं तिथे नव्हतं. मग लोकांनी लाकडाचे खांब मातीत रोवले. आमच्या जुन्या मित्रांनी बॅट, बॉल आणि हातमोजे पोत्यात भरून पाठवले. आईने आणि इतर काही बायकांनी गाद्यांच्या वरची आवरणं काढून त्यापासून आमच्यासाठी गणवेश शिवले. आमचे हे गणवेश अगदी बेसबॉलच्या खेळाडूंच्या गणवेशासारखेच दिसत होते.

मी बेसबॉल खेळायचा प्रयत्न केला, पण मी चांगलं खेळू शकत नव्हतो. बाबा म्हणाले की मला खूप सराव करायला हवा. पण एक गोष्ट माझ्या लक्षात आली, जुन्या घरापेक्षा इथे बेसबॉल खेळणं मला सोपं जात होतं. कारण इथल्या बहुतेक मुलांची अंगकाठी माझ्यासारखीच होती.

मी दिवसभर सराव करू लागलो. मनोऱ्यावरचा सैनिक माझा खेळ बघत असे. त्याला वाटत असेल, मला चांगलं खेळता येत नाही, इतर मुलं माझ्यापेक्षा चांगलं खेळतात. तो सैनिक माझा खेळ बघतोय, म्हणून मी जास्त चांगलं खेळायचा प्रयत्न करू लागलो.

हळूहळू, कधी मोठी माणसं तर कधी मुलं, दिवसभर मैदानात बेसबॉल खेळू लागले. आमच्या संघात मला खेळायला बरं पडेल असं दुसऱ्या टोकावरचं स्थान मिळालं. बॅट जेव्हा माझ्या हातात येई तेव्हा विरुद्ध संघाचे खेळाडू माझ्यावर हसत. मला चिडवण्यासाठी ते माझ्या जवळ येत. माझ्या पाठीमागचा झेल पकडणारा मुलगा आणि विरुद्ध संघाचे समर्थक लोक ओरडत, “सोप्पंय!” बऱ्याचदा, मी लवकर बाद होई. पण कधी-कधी मी एखादी धाव घेत असे.

वर्ष संपतासंपता, त्या वर्षीचा सर्वोत्कृष्ट संघ निवडण्यासाठी अंतिम सामने झाले. आमच्या संघाची अवस्था दयनीय झाली होती. विरुद्ध संघ 3:2 अशा फरकाने आघाडीवर होता. आमचा एक खेळाडू दुसऱ्या टोकावर होता, तर दोन खेळाडू बाद झाले होते.

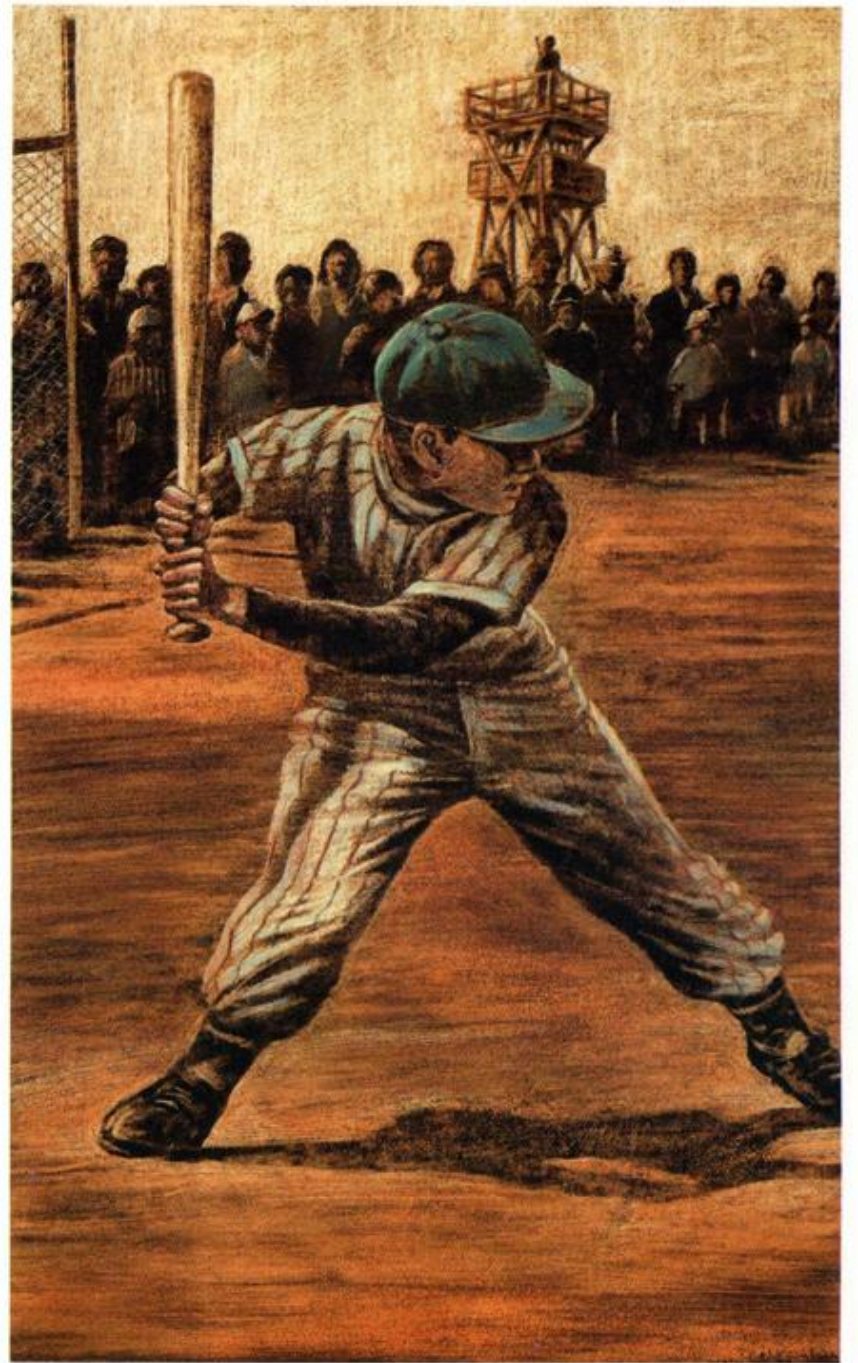
आता बॅट माझ्या हाती आली होती. बॉलरने फेकलेल्या दोन चेंडूंना माझी बॅट स्पर्शसुद्धा करू शकली नाही. “कसंही करून बॅट फिरव,” दुसऱ्या टोकावरचा माझा मित्र मला विनवून सांगत होता. त्यामुळे, एक धाव काढता आली असती आणि माझ्यापेक्षा बरं खेळणारा दुसरा कुणीतरी माझ्या जागेवर आला असता. प्रेक्षक मोठमोठ्याने ओरडत होते, “तू संघाला जिंकवू शकतोस. चेंडू जोरात हाण.”

मग मी वर मनोऱ्यावर पाहिलं. तिथला सैनिक कठड्याला रेलून उभा होता. त्याच्या डोळ्यांवरच्या चष्म्याच्या काचेवर सूर्याचं तप्त बिंब चमकत होतं. नेहमीसारखंच तो मला रोखून बघत होता. त्याला पाहिल्यावर माझ्या अंगात काहीतरी संचारलं.

मी बॅटवरची पकड घट्ट केली आणि तिला दोनतीन वेळा हवेत फिरवायचा सराव केला. जीव गेला तरी बेहतर पण चेंडूला मनोऱ्याच्या पलिकडे दूर भिरकवायचं, असा ठाम निश्चय मी केला. मग अगदी शांत शांत वाटू लागलं. बॉलरने माझ्या दिशेने चेंडू फेकला.

मी नजर चेंडूवर स्थिर केली आणि पूर्ण ताकदीनिशी बॅटने तो टोलवला. अशा तडाख्याचा आवाज मी याआधी कधी ऐकला नव्हता. चेंडू माझ्या अपेक्षेपेक्षा खूपच दूर गेला.

त्या तस वाळवंटी उन्हात चेंडू वर हवेत उंच उंच जात असल्याचं मला दिसलं. मी धावलो आणि दुसऱ्या टोकाला गेलो. चेंडू हाव्या हाताला उभ्या असलेल्या क्षेत्ररक्षकाच्या डोक्यावरून पुढे गेला.

मग मी पुन्हा जीव तोडून धाव घेतली. मी धावचित होईन, याची मला भीती वाटली. पण पर्वा न करता जमेल तितक्या वेगात मी धावत राहिलो. खेळपट्टीच्या टोकाकडे मी केव्हा पोहोचलो, हे माझं मलाच कळलं नाही.

काही कळायच्या आतच माझ्या संघाच्या मित्रांनी मला आपल्या खांद्यावर उचललं. मी मनोऱ्यावर उभ्या असलेल्या सैनिकाकडे पाहिलं. हसत हसत आपले हात हलवून त्याने माझं अभिनंदन केलं.

काही काळानंतर परिस्थिती बदलली. युद्ध संपल्यावर आम्ही शिबिरातून पुन्हा घरी परतलो. पण रस्त्यांवर आणि शाळेत कुणी माझ्याशी बोलायलाच मागत नव्हतं. शिबिरातील मित्र आपापल्या घरी वेगवेगळ्या शहरांमध्ये गेले होते. माझ्या घराजवळ कुणीच राहात नव्हतं. शाळेत दुपारचं जेवण मला एकट्यालाच बसून खावं लागत होतं.

मग बेसबॉलचा हंगाम सुरु झाला. मी आमच्या वर्गात उंचीने सगळ्यात ठेंगू होतो. पण शिबिरात बेसबॉल खेळल्यामुळे मी आधीपेक्षा बरा दिसत होतो. इतर मुलांना मी चांगलं खेळतोय, हे जाणवलं. तसं ते अजूनही मला “ठेंगू,” म्हणत. पण हेटाळणीने नाही, तर गंमतीने हसून!

पहिल्या सामन्यानंतर, आता आपण संघाचा हिस्सा बनलोय, असं मला वाटू लागलं. बसमध्ये सगळी मुलं माझ्याशी हसत-खेळत होती, मस्ती करत होती. पण बसमधून उतरल्याबरोबर, मला जाणवलं की आमच्या तसंच विरुद्ध संघात आणि प्रेक्षकांच्या गर्दीतसुद्धा माझ्यासारखी चेहरेपट्टी कुणाचीच नाही.

मैदानात उतरताना माझे हात थरथरू लागले. सगळ्यांच्या नजरा जणू काही माझ्यावरच रोखलेल्या आहेत, असं मला वाटू लागलं. खेळताना माझ्याकडून काहीतरी चूक व्हावी, याचीच जणू ते वाट बघत होते. माझ्याकडे फेकलेला चेंडू मला झेलता आला नाही, तेव्हा गर्दीतून कुणीतरी ओरडलं, “जपानी!” शिबिरात जाण्यापूर्वी मी असा शब्द कधीच ऐकला नव्हता. याचा अर्थ स्पष्ट होता, लोक माझा तिरस्कार करू लागले होते.

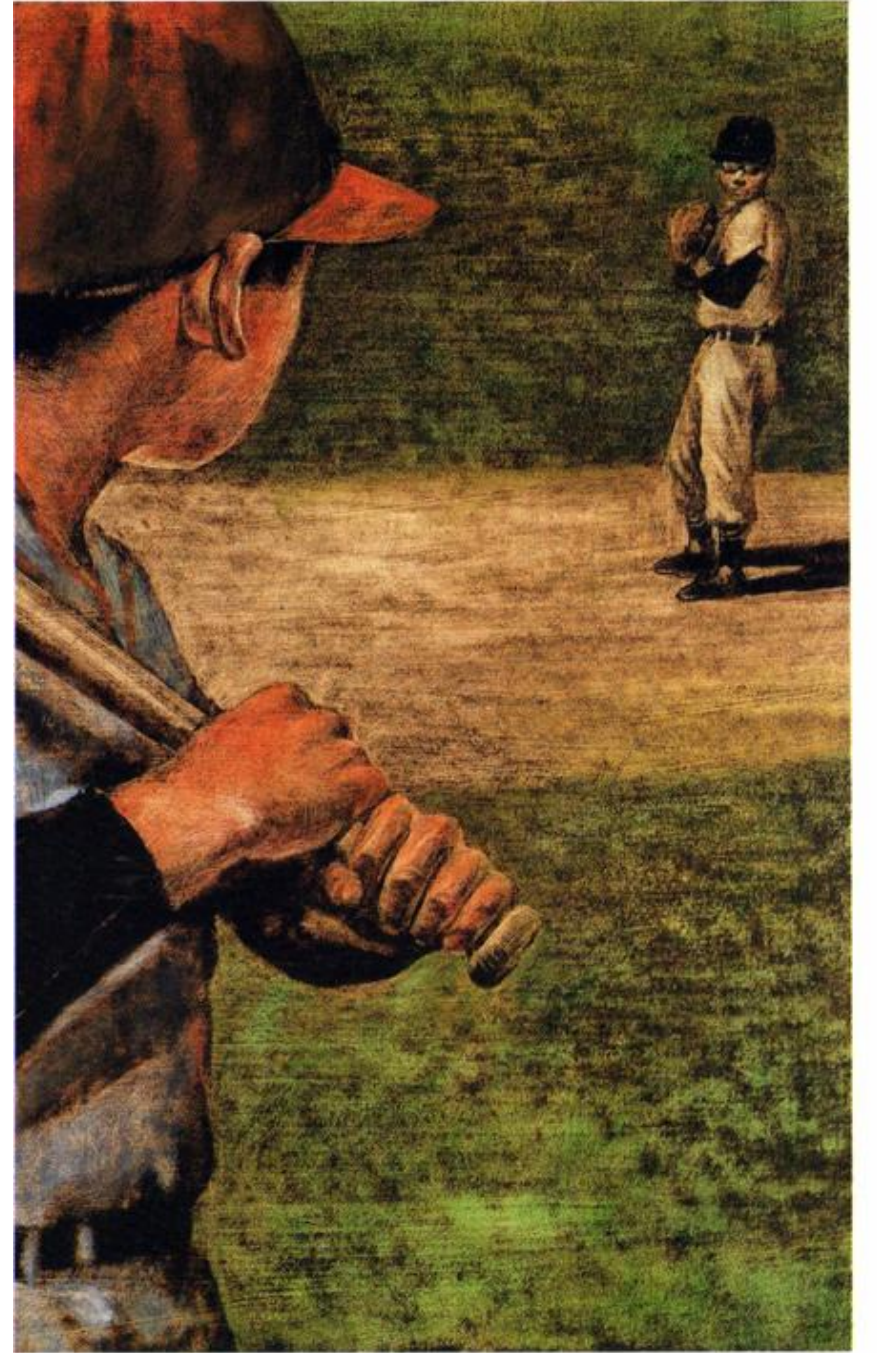
आमचा संघ बॅटींग करत होता. बॅटींगची पाळी माझ्यावर आली. मी नजर खाली झुकवली आणि आजारी असल्याचं सोंग करायचा विचार केला. त्यामुळे मला बॅटींग टाळता आली असती. पण यामुळे परिस्थिती आणखीनच बिघडू शकते, हे माझ्या लक्षात आलं. सामन्यानंतर शाळेत मुलांनी मला येता-जाता *भेकड* म्हटलं असतं, *जपानी* म्हणून हेटाळलं असतं.

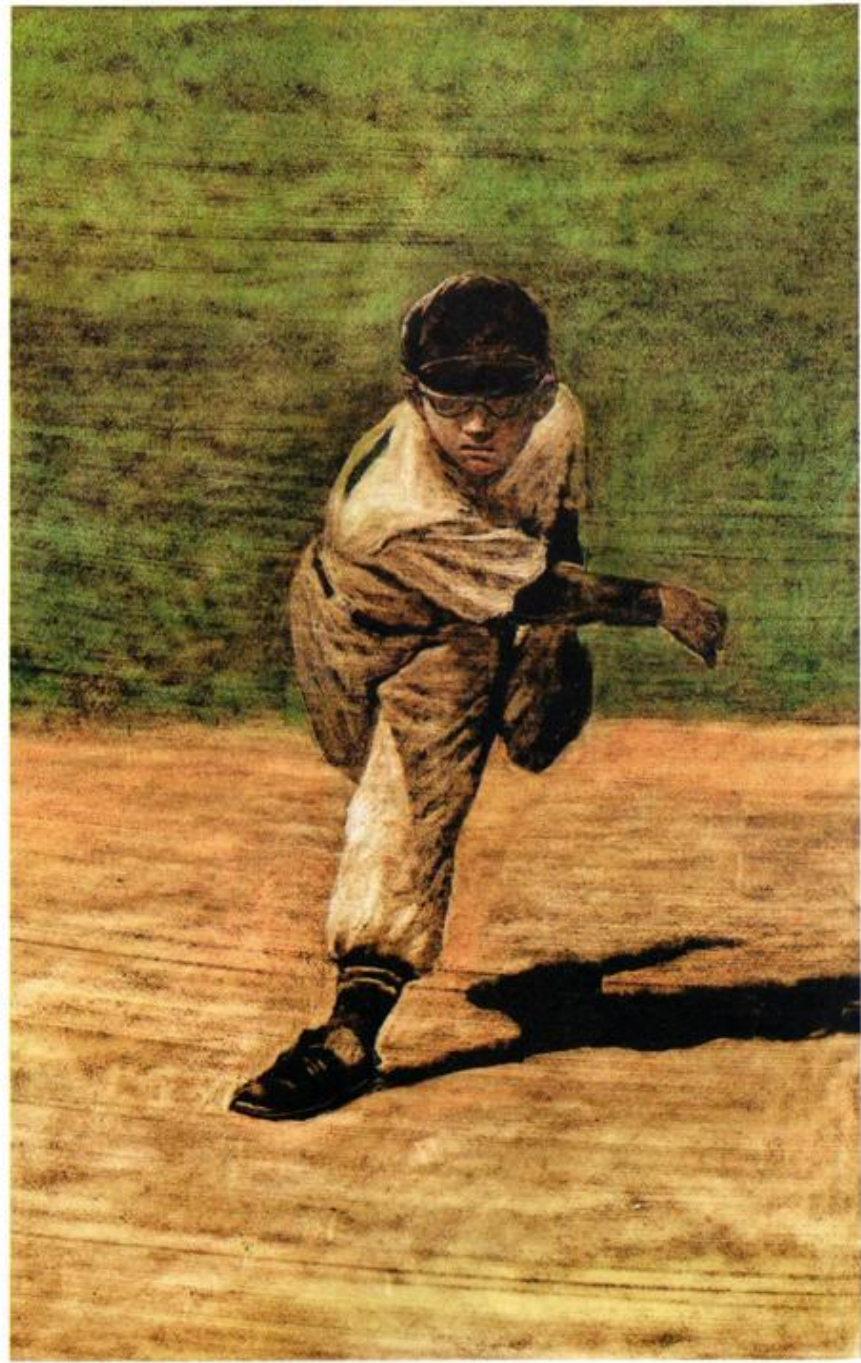
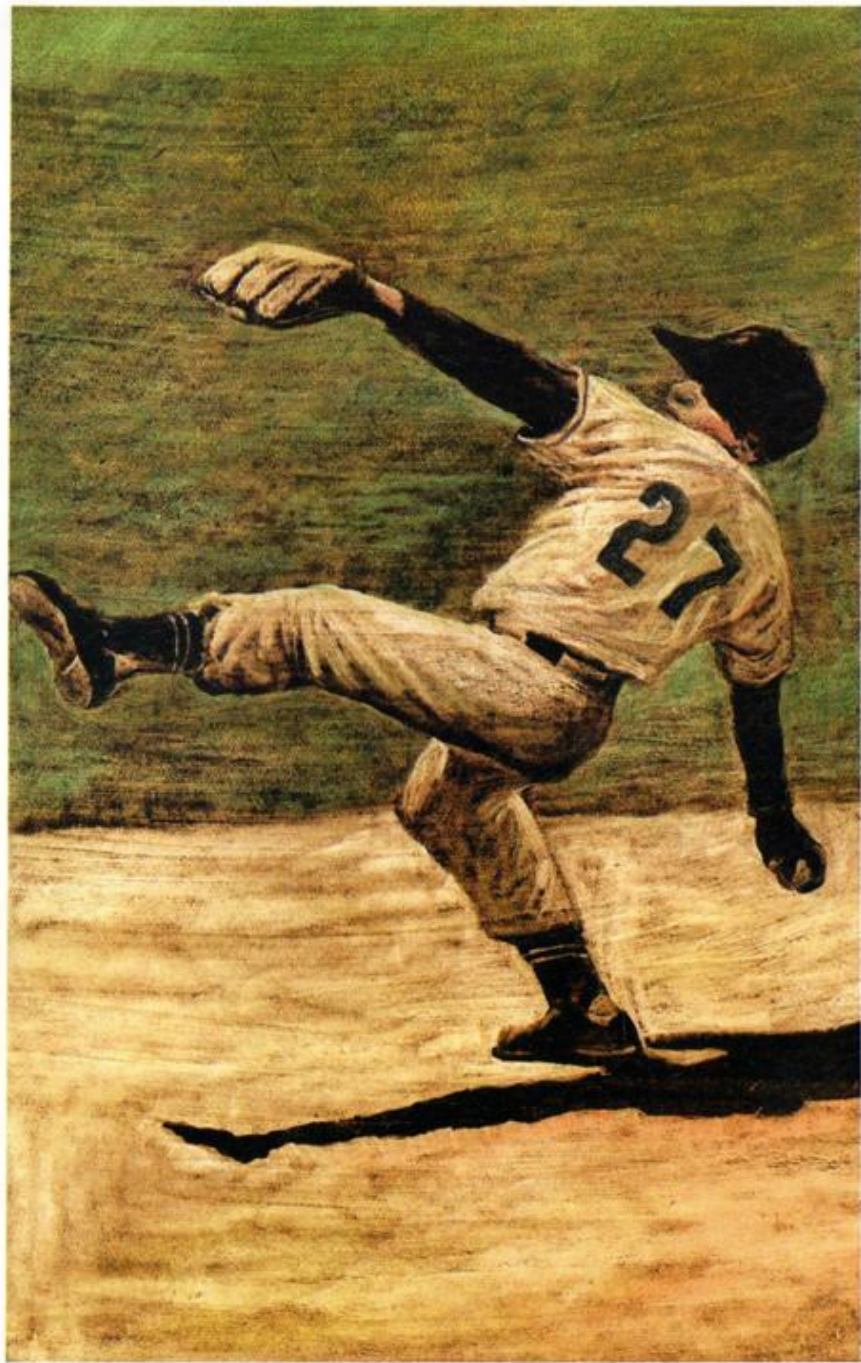
मी बॅट हातात धरली. गर्दीतले लोक ओरडू लागले, “हा तर जपानी आहे. याच्याने काही होणार नाही. हा लगेच बाद होणार.” बॉलरने दोनवेळा फेकलेल्या चेंडूला माझी बॅट स्पर्श करू शकली नाही. गर्दी अधिकच मोठ्याने ओरडू लागली. त्या गोंधळात माझ्या संघातल्या मित्रांचा आवाज दबून गेला. ते माझा हुरूप वाढवण्यासाठी ओरडत होते, “चल ठेंगू, प्रयत्न कर. तुला नक्की जमेल.” एक पाऊल मागे हटून मी खोलवर श्वास घेतला.

एक पाऊल मागे हटून मी बॉलरकडे बघितलं.
त्याच्या चष्म्याच्या काळ्या काचेवर सूर्याचं
तेजस्वी बिंब तळपत होतं. मला शिबिरातल्या
मनोऱ्यावर उभा असलेला सैनिक आठवला. माझी
आणि बॉलरची नजरानजर झाली. मला
आजुबाजुच्या गर्दीचा गोंगाट ऐकू येईनासा झाला.
मी बॅट वर उचलून सज्ज झालो. बॉलरने चेंडू
माझ्या दिशेने फेकला.

पूर्ण ताकदीनिशी मी चेंडू बॅटने टोलवला.
पुन्हा एकदा बॅटच्या घणाघाती तडाख्याचा
आवाज मला ऐकू आला. मी मान वर करून
पाहिलं. निळ्याशार आभाळातल्या कापसासारख्या
ढगांच्या पार्श्वभूमीवर एक छोटासा चेंडू मला
दिसला. चेंडू सीमारेषेचं कुंपण ओलांडून पलिकडे
जाणार, असं दिसू लागलं.

1993 साली सर्वोत्कृष्ट पुस्तक म्हणून पालकांकडून निवड

“पारंपरिक खेळांच्या दुनियेला एक नवे परिमाण.” – बुकलिस्ट

“पुस्तकात किमान शब्दांमध्ये युद्धकाळातील अमेरिकेची परिस्थिती, संशयाचे व दहशतीचे वातावरण यांवर प्रकाश पडतो.” – द न्यू यॉर्क टाइम्स.

“अतिशय प्रभावी.” – स्कूल लायब्ररी जर्नल

“सैनिक, कुंपण आणि वाळवंट यांनी घेरलेल्या शिबिरात जपानी-अमेरिकी लोकांनी चक्क एक बेसबॉलचे मैदान तयार केले. त्यांच्यावर होत असलेला अन्याय आणि मानहानी ते या बेसबॉल खेळामुळेच सहन करू शकले. या शिबिरातला एक शाळकरी वयाचा मुलगा या पुस्तकातून ही सारी कहाणी आपल्याला सांगत आहे. हृदय हेलावून टाकणारी ही गोष्ट आहे.” – अमेरिकन बुकसेलर

केन माँचिझुकी हे एक कादंबरीकार, पत्रकार आणि अभिनेते आहेत. दुसऱ्या महायुद्धादरम्यान, जपानी वंशाचे असल्यामुळे, त्यांच्या आईवडिलांना आयडाहो राज्यातील मिनिडोका येथील शिबिरात पाठवण्यात आले होते. ते आता वॉशिंग्टन राज्यातील सिअॅटल शहरात राहातात.

डॉम ली यांचा जन्म दक्षिण कोरिया देशातील सेऊल शहरात झाला. त्यांनी न्यू यॉर्क शहरातील स्कूल ऑफ विज्युअल आर्ट्स येथे मास्टर्स पदवी मिळवली. ते सध्या अमेरिकेच्या न्यू जर्सी राज्यात राहात आहेत.

Printed in Hong Kong

LEE & LOW BOOKS Inc.
95 Madison Avenue
New York, NY 10016